

SVEA HOVRÄTT
Avdelning 01
Rotel 0101

DOM
2017-04-06
Stockholm

Mål nr
T 6401-16

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Västmanlands tingsrätts dom 2016-06-14 i mål nr T 1806-15, se bilaga A

KLAGANDE

Mälardalens högskola, 202100-2916
Box 883
721 23 Västerås

Ombud: Advokaterna [REDACTED]
Box 1111
751 41 Uppsala

MOTPART

Connie Askenbäck, [REDACTED]
[REDACTED]

Ombud: Jur.kand. Clarence Crafoord och jur.kand. Fredrik Bergman
Centrum för rättvisa
Box 2215
103 15 Stockholm

SAKEN

Fordran

HOVRÄTTENS DOMSLUT

- Hovrätten ändrar tingsrätts dom endast på så sätt att Mälardalens högskola ska betala 85 406 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 25 maj 2015 till dess betalning sker.
- Mälardalens högskola ska ersätta Connie Askenbäck för rättegångskostnader i hovrätten med 49 008 kr för ombudsarvode jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för hovrätts dom till dess betalning sker.

Dok.Id 1331396

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 670 10	08-561 670 19	måndag – fredag 09:00-15:00
E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se				

YRKANDEN I HOVRÄTTEN

Mälardalens högskola har yrkat att hovrätten ska ogilla Connie Askenbäcks käromål, befria högskolan från skyldighet att utge ersättning för hennes rättegångskostnader i tingsrätten och i stället förplikta Connie Askenbäck att ersätta högskolan för dess rättegångskostnader i tingsrätten.

Connie Askenbäck har motsatt sig att tingsrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i hovrätten.

HOVRÄTTENS DOMSKÅL

Parterna har åberopat samma grunder och omständigheter som i tingsrätten samt utvecklat sin talan på i huvudsak samma sätt som i tingsrätten. Parterna är dock överens om att högskolan inte, som tingsrätten har utgått från, är en stiftelse utan att högskolan har staten som huvudman.

Connie Askenbäck har i hovrätten förtydligat att hon i tingsrätten inte gjorde gällande marknadsföringen som framgick av programbladet som grund för talan. Utredningen är i övrigt densamma som i tingsrätten.

Har Connie Askenbäck och högskolan träffat ett ömsesidigt förpliktande avtal?

Den inledande frågan som ska besvaras är om Connie Askenbäck och högskolan genom att Connie Askenbäck har antagits till programmet Analytical Finance och betalat studieavgifterna därmed har ingått ett ömsesidigt förpliktande avtal eller om rättsförhållandet dem emellan är av offentligrättslig natur.

Tingsrätten har redogjort för de inslag i utbildningen som är av offentligrättslig karaktär vad gäller förhållandet mellan studenten och högskolan. Hovrätten ansluter sig till tingsrättens redogörelse och bedömningar i dessa delar. Som framgår av parternas inställning i hovrätten har dock tingsrätten felaktigt utgått från att högskolan drivs som en stiftelse. Parterna är ense om att högskolan har staten som huvudman.

I likhet med tingsrätten anser hovrätten att de offentlighetsliga inslagen ska skiljas från tillhandahållandet av själva utbildningen och undervisningen. Utbildningen är, som tingsrätten också funnit, att se som en form av tjänst som högskolan tillhandahåller.

Eftersom Connie Askenbäck inte var medborgare i en EES-stat eller Schweiz var hon skyldig att efter antagningen betala studieavgift för att få följa utbildningen (jfr 4 kap. 4 § högskolelagen, 1992:1434). Frågan om avgiftsskyldigheten för studenter som inte är medborgare i en EES-stat eller Schweiz skulle kunna innebära att dessa får rättigheter som i ett ömsesidigt förpliktande avtal har av lagstiftaren överlämnats till rättstillämpningen (jfr prop. 2009/10:65 s. 20). Tingsrätten har redogjort för innebörden av denna avgiftsskyldighet. Liksom tingsrätten konstaterar hovrätten att Connie Askenbäck får följa undervisningen och utbildningen först då hon har betalat avgiften och förhållandet präglas därför av en ömsesidighet.

Tingsrätten har redogjort för avgörandena från Högsta domstolen rörande barnomsorg, NJA 1998 s. 656 (I) och NJA 2008 s. 642. Högsta domstolen fann att det, trots att det fanns starka offentlighetsliga inslag med bland annat offentlig tillsyn av verksamheten, skyldighet för kommunen att tillhandahålla tjänsten och s.k. maxtaxa, ändå uppstod ett ömsesidigt förpliktande avtal mellan kommunen och föräldrarna. Förhållandena i rättsfallen har stora likheter med förhållandena i målet mellan Connie Askenbäck och högskolan. Som tingsrätten framhållit har förhållandena än starkare prägel av ömsesidighet genom att högskolan inte har en skyldighet att tillhandahålla utbildning till studenter som inte är medborgare i en EES-stat eller Schweiz samt då den studieavgift som måste betalas ska ge högskolan full kostnadstäckning (jfr 6 § i förordningen, 2010:543, om anmälningsavgift och studieavgift vid universitet och högskolor). Ett sådant synsätt får också stöd i litteraturen (Bertil Bengtsson, Offentliga tjänster i civilrättsligt perspektiv, 2013, s. 122 ff.).

Med hänsyn till detta delar hovrätten tingsrättens bedömningar och ansluter sig till tingsrättens slutsats att rättsförhållandet mellan Connie Askenbäck och högskolan är att anse som ett ömsesidigt förpliktande avtal.

Vad har Connie Askenbäck och högskolan avtalat och har högskolan brutit mot sin del av avtalet?

Inledningsvis konstaterar hovrätten att tingsrätten kommit fram till att avtalsinnehållet har inneburit att Connie Askenbäck efter att ha antagits och mot att betala studieavgifter skulle få möjlighet att ta en kandidatexamen inom Analytical Finance med den kvalitet som följer av lag och förordningar. Tingsrätten har sammanfattat detta med att Connie Askenbäck hade köpt en plats på programmet Analytical Finance med möjlighet att ta en examen med viss kvalitet.

Tingsrättens formulering är något mer långtgående än vad Connie Askenbäck har gjort gällande och som framgår av tingsrättens dom under rubriken Förstahandsgrund (s. 4 i tingsrättens dom). Det som Connie Askenbäck har gjort gällande är brister i kvaliteten i utbildningen och inte brister i kvaliteten i examen. Hovrätten utgår vid prövningen från det som Connie Askenbäck i denna del har gjort gällande som grund för talan.

Parterna är överens om att Connie Askenbäck antogs till programmet Analytical Finance och att hon har betalat de avgifter som högskolan har aviserat henne om. En fråga är då om det avtal, som även hovrätten har kommit fram till att parterna har ingått, omfattar hela utbildningen för programmet Analytical Finance eller, som högskolan gör gällande, endast den utbildning avseende de enstaka kurser som respektive terminsavgift omfattar. I denna fråga delar hovrätten tingsrättens värdering av utredningen och slutsatsen blir således att avtalet omfattar hela utbildningen Analytical Finance.

Nästa fråga som hovrätten har att ta ställning till är om avtalet innehåller åtaganden när det gäller kvaliteten på utbildningen.

Connie Askenbäck har gjort gällande att högskolan i avtalet har åtagit sig att tillhandahålla en utbildning som uppfyller de kvalitetskrav och examensmål som följer av högskolelagen och högskoleförordningen. Hon har också gjort gällande att högskolan i sin marknadsföring förmedlat intrycket att utbildningen håller dessa mål. Högskolan har motsatt sig att ett avtal skulle ha ett sådant innehåll.

Högsta domstolen har i 2008 års barnomsorgsfall uttalat att när innehållet i parternas förpliktelser i ett avtalsförhållande bedöms måste rättsförhållandets offentlighetsliga prägel beaktas. De offentlighetsliga inslagen bör då ge utslag i de avseenden där de har betydelse för den förpliktelse som är i fråga.

Som framgår ovan har Connie Askenbäck gjort gällande att högskolans förpliktelse är att tillhandahålla utbildning av viss kvalitet. När det gäller frågan om kvalitet finns det offentlighetsliga inslag eftersom skolan är skyldig enligt lag att se till att utbildningens kvalitet håller hög nivå (1 kap. 4 § högskolelagen). En student har då enligt hovrättens mening rätt att utgå från att utbildning som lyder under högskolelagen håller de krav som lagen uppställer. En högskola som tillhandahåller en utbildning är bunden av högskolelagen vilket ger studenter fog för antagandet att utbildningen kommer att hålla den kvaliteten. En student ska alltså kunna lita på att utbildningar som lyder under högskolelagen håller i lagen fastställd kvalitet.

Hovrättens slutsats blir följaktligen att kvalitetskravet i högskolelagen är en del av innehållet i avtalet mellan Connie Askenbäck och högskolan.

Har Connie Askenbäck visat att högskolan inte har uppfyllt kvalitetskravet?

Det är Connie Askenbäck som har att visa att kvaliteten i utbildningens innehåll avvek från högskolelagens kvalitetskrav. På det statliga högskoleområdet har tidigare Högskoleverket och numera Universitetskanslersämbetet uppgiften att utvärdera och granska utbildningar som leder till bland annat kandidatexamen.

En sådan utvärdering har gjorts för den kandidatutbildning i matematik som högskolan tillhandahöll under perioden 2011 till 2013. Hovrätten delar tingsrättens slutsats att utbildningen Analytical Finance omfattades av utvärderingen.

Slutsatserna av Universitetskanslersämbetets utvärdering med bedömargruppens yttrande som underlag samt de självvärderingar som högskolan gjorde med anledning av utvärderingen visar att utbildningen i flera avseenden inte nådde målet att tillhandahålla utbildning av hög kvalitet.

Universitetskanslersämbetet använde den utvärderingsmetod som för den aktuella perioden var gängse för utvärderingar på högskoleområdet. Hovrätten konstaterar att utvärderingen direkt avser frågan om kvaliteten i den del av avtalsinnehållet som högskolan skulle tillhandahålla Connie Askenbäck. Utredningen och högskolans åtgärdsplan visar också att det har rört sig om brister under hela utbildningen i dess olika skeden. De förbättringsåtgärder som högskolan med anledning av utvärderingen vidtog får i viss mån anses bekräfta att bristerna förelåg. Det är i praktiken högskolan som har förutsättningar att ta fram underlag för att bedöma utbildningens kvalitet. Det kan inte krävas att Connie Askenbäck ska ta fram ytterligare underlag för att styrka att högskolan har brutit mot kvalitetskravet i avtalet. Hovrätten kommer således fram till att Connie Askenbäck har visat att utbildningen inte höll den avtalade nivån, hög kvalitet. Hon har därmed visat att högskolan har brutit mot sin del av uppfyllelsen av avtalet.

Vilken följd får högskolans avtalsbrott?

Utbildningens brister är sådana att Connie Askenbäck bör kunna använda sig av någon form av köprättslig sanktion gentemot högskolan. Frågan är om hon har rätt till prisavdrag.

En allmän utgångspunkt i konsumentförhållanden, som avtalet mellan Connie Askenbäck och högskolan har likheter med, är att det finns en möjlighet att avhjälpa fel och brister. Av utredningen framgår dock att vid den tidpunkten då Connie Askenbäck avbröt utbildningen och begärde ersättning i form av prisavdrag hade kvalitetsbristerna i utbildningen ännu inte avhjulpts. Denna fråga utgör således inte ett hinder för Connie Askenbäck att begära ersättning i form av prisavdrag.

Högsta domstolen har i 2008 års barnomsorgsfall uttalat att det är en grundläggande avtalsrättslig princip att den som inte får en avtalad prestation inte är skyldig att betala för den. I det målet prövades om föräldern var betalningsskyldig för barnomsorgsavgifter för tid då kommunen inte hade tillhandahållit sin prestation. Connie Askenbäcks talan går ut på att hon ska få tillbaka redan betalda studieavgifter på grund av att högskolan inte har tillhandahållit sin prestation. Den enda skillnaden mot de angivna fallen är att betalning har skett i förskott. Även i denna situation bör samma

princip gälla, dvs. vid utebliven prestation är den andra parten inte betalningsskyldig. Med detta synsätt har enligt hovrättens mening Connie Askenbäck rätt till prisavdrag på grund av att högskolan inte tillhandahöll utbildning av hög kvalitet.

I likhet med tingsrätten gör hovrätten bedömningen att den allmänna regeln om hur prisavdrag bör bestämmas i detta fall leder till att en jämförelse bör göras mellan utbildningens värde i avtalat och i felaktigt skick. Detta är givetvis en mycket svår jämförelse att göra.

Tingsrätten har kommit fram till att felet har varit så väsentligt att utbildningen praktiskt taget saknade värde för Connie Askenbäck, jämfört med vad som avtalats mellan henne och högskolan. Till grund för den bedömningen har dock tingsrätten lagt att utbildningens kvalitet har varit så bristfällig att högskolans tillstånd att meddela examen kunde komma att dras in och att det då förelåg en stor risk för att Connie Askenbäck inte skulle få någon examen även om hon fullföljde alla kurser som ingick i utbildningen. Denna slutsats bygger på utgångspunkten att högskolan var en stiftelse. Parterna är dock ense om att det inte förhåller sig på så sätt, utan att högskolan har staten som huvudman. Detta leder till att Connie Askenbäck, även om högskolan förlorade sin examensrätt, ändå skulle ha rätt att få examen om hon uppfyllde förutsättningarna för detta (jfr 1 kap. 14 § högskolelagen).

Hovrätten gör med denna utgångspunkt bedömningen att Connie Askenbäck i allt fall har haft viss nytta av den utbildning som hon har tagit del av under fyra terminer. Hon har dessutom tillgodogjort sig ett inte ringa antal högskolepoäng. Vid sådant förhållande, och då Connie Askenbäck inte på något annat sätt visat att utbildningen praktiskt taget saknade värde för henne, kan prisavdraget inte bestämmas till hela det belopp som hon har betalat. Eftersom det inte är möjligt att bestämma ett exakt värde för utbildningen får en skälighetsbedömning göras. Enligt hovrättens mening framstår det som rimligt att i detta fall bestämma prisavdragets storlek till 50 procent av inbetalat belopp.

Slutsatsen av hovrättens bedömningar är att tingsrättens dom ska ändras på så sätt att högskolan ska återbetala hälften av det yrkade beloppet, dvs. 85 406 kr jämte ränta.

Rättegångskostnader

De frågor som parterna i allt väsentligt har uppehållit sig vid är frågorna om ömsesidigt avtalsförhållande och om det förlåg fel eller brister i avtalet om utbildningen. Det är de två huvudfrågorna i målet där tyngdpunkten i processen har legat. Båda frågor har Connie Askenbäck vunnit. Frågan om storleken av det belopp som högskolan ska återbetala har endast utgjort en mycket begränsad del av målet.

Hovrätten gör därför den bedömningen i enlighet med den s.k. tyngdpunktsprincipen (se NJA 1978 s. 307) att Connie Askenbäck ska anses som vinnande. Hon har därmed rätt till full ersättning för sina rättegångskostnader i den omfattning som är föremål för hovrättens prövning. Om det av tingsrätten utdömda beloppet för ersättning för rättegångskostnader i tingsrätten och det belopp som Connie Askenbäck har yrkat ersättning för i hovrätten råder det inte tvist.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2017-05-04

I avgörandet har deltagit hovrättspresidenten Fredrik Wersäll, hovrättslagmannen Staffan Lind, referent, hovrättsrådet Vibeke Sylten (skiljaktig) och tf. hovrättsassessorn Maria Winblad von Walter.

Skiljaktig mening, se nästa sida

Hovrättsrådet Vibeke Sylten är av skiljaktig mening och anför för egen del.

Jag delar majoritetens slutsats att ett ömsesidigt förpliktande avtal uppkommit mellan högskolan och Connie Askenbäck. Detta följer redan av den rättsutveckling som redogjorts för (se NJA 1998 s.656 I och NJA 2008 s. 642). Rättsförhållandet mellan högskolan och Connie Askenbäck är alltså inte rent offentlighetsrättsligt.

De åberopade rättsfallen ger stöd för att civilrättsliga aspekter kan anläggas även på rättsförhållanden som i grunden är av offentlighetsrättslig natur, såsom i detta fall. Jag gör dock inte samma tolkning av rättsfallens räckvidd och konsekvenser som majoriteten. Det första fallet från 1998 behandlar framförallt allmän domstols behörighet och besvarar inte alls frågan hur prövningen av förpliktelse ska göras (jfr NJA 1983 s. 680). I 2008 års fall är att märka att prestationen – tillhandahållande av daghemsplats – helt hade uteblivit från kommunens sida. Att någon betalning då inte skulle erläggas ter sig följdriktigt. Skillnaden mot detta fall är dock betydande, där fel i form av en kvalitetsbrist görs gällande. Det bör noteras att i 2008 års fall uttalas att vid bestämmande av innehållet i parternas förpliktelser i ett avtalsförhållande av aktuellt slag måste rättsförhållandets offentlighetsrättsliga prägel beaktas. Vidare sägs att de offentlighetsrättsliga inslagen bör ge utslag i de avseenden där de har betydelse för den förpliktelse som är i fråga.

Avtal om utbildningstjänst på högskolenivå mellan lärosätet och en utländsk student måste anses vara av eget slag. Även om det kan benämnas som ett ömsesidigt förpliktande avtal besvaras egentligen inte frågorna i målet med det konstaterandet. Avtalsfriheten är t.ex. i hög grad begränsad vad gäller avtalets innehåll. Avgiften är författningsreglerad och högskolan kan inte heller i fall av utebliven betalning vidta indrivningsåtgärder, utan påföljden är avstängning från utbildningstjänsten. Tjänsten som tillhandahålls är omgärdad av offentlighetsrättslig lagstiftning, främst högskolelagen och tillhörande förordning med det rättsskydd som följer för studenten. Detta har betydelse för såväl bedömningen av avtalsinnehåll som bedömningen av eventuella avtalsbrott och dess konsekvenser.

I fråga om vad som kan sägas utgöra avtalsinnehåll delar jag majoritetens bedömning att avtalet får anses omfatta hela utbildningen Analytical Finance och att kvalitetskravet enligt högskolelagen får anses utgöra en del av avtalsinnehållet.

Nästa fråga är då om högskolan gjort sig skyldigt till avtalsbrott som kan medföra en kontraktsrättslig påföljd.

Vad gäller den bristande kvalitet som gjorts gällande är det enbart den utredning som Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har genomfört som är av direkt betydelse i målet.

Det ankommer, enligt min mening, inte på domstolen att avgöra om den metod som använts är ändamålsenlig, eller om de resultat som UKÄ kommit fram till är de riktiga i förhållande till lagens begrepp hög kvalitet. Hur uppdraget utförts eller hur tillsyn i allmänhet bedrivs är frågor som helt faller inom det offentlighetsrättsliga området. Det är således ett faktum i målet att UKÄ gjort bedömningen att högskolans kandidatexamen i matematik hade bristande kvalitet, dvs. att högskolelagens krav inte uppfylldes. Frågan är i stället om och på vilket sätt detta resultat är relevant i den aktuella tvisten. Vid sidan av de självklara utgångspunkterna att utredningens syfte naturligtvis är ett annat än att påvisa avtalsbrott och att varje nedslag från en tillsynsmyndighet inte kan innebära grund för civilrättsliga påföljder, så måste utredningens innebörd närmare analyseras.

Staten är huvudman för utbildningen och det har inte funnits någon risk att Connie Askenbäck inte skulle få ut någon examen, trots resultatet från UKÄ. Det kan, enligt min mening, inte bortses från att utvärderingen inneburit en granskning av utbildningarnas resultat som till stor del grundats på i vilken utsträckning studenternas faktiska studieresultat motsvarade de förväntade studieresultaten. Avvikelserna härvidlag var det lärosätternas sak att analysera och åtgärda, om examinationsrätten inte skulle förloras. Så har också skett i detta fall.

Connie Askenbäcks grund för sin talan utgörs av påstådd bristande kvalitet i den utbildning hon genomgått. Det förefaller mest närliggande att analogisera från konsumenttjänstlagen i detta fall, även om det är förenat med svårigheter.

Konsumenttjänstlagens utgångspunkter kan sägas vara en tjänst som består av engångsprestation, något som passar mindre väl in på utbildningstjänster på högskolenivå. Att betrakta högskolan som en näringsidkare eller studenten som konsument ter sig inte helt adekvat (jfr NJA 2013 s. 980). Den konstaterade bristen kan enligt min mening inte anses utgöra ett konkret fel i tjänsten. För detta borde krävas att Connie Askenbäck visar att den genomgångna utbildningen för hennes vidkommande varit bristfällig och på vilket sätt. Det har hon inte gjort. Konsumenttjänstlagens regelverk förutsätter dessutom att näringsidkaren kan vidta rättelse när fel i en tjänst uppkommit. Överfört till aktuella förhållanden skulle i så fall de ansträngningar som högskolan gjort för att komma till rätta med de brister som framkommit i utredningen kunna betraktas som rättelse.

Det rättsliga utrymmet för att sätta ned avgiften i detta fall måste med redovisat synsätt anses vara ytterst begränsat. Det majoriteten angett som skäl för att inte nedsätta avgiften till noll anser jag vara skäl för att inte sätta ned avgiften alls. Även om utbildningen Analytical Finance konstaterats ha bristande kvalitet har åtgärder vidtagits för att vidmakthålla kvaliteten. Den utbildning som Connie Askenbäck genomgått har inte visats vara värdelös och hon har kunnat tillgodoräkna sig de poäng hon erhållit och omregistrera sig för redan betalda kurser.

Högskolan har sammanfattningsvis inte gjort sig skyldig till avtalsbrott på ett sätt som kan medföra nedsättning av avgiften på kontraktsrättslig grund. Min slutsats av det sagda är att Connie Askenbäcks yrkande om återfående av avgifter inte ska bifallas. Med ändring av tingsrättens dom ska käromålet såvitt avser förstahandsgrunden därför ogillas.

Överröstad i denna fråga saknar jag skäl att pröva övriga åberopade grunder för talan.